

УДК 75.058(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/80-1-12>**Ольга ДЕНИСЮК,***orcid.org/0000-0002-8196-8608*

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри теорії та історії мистецтва

Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури

(Київ, Україна) *olyadenysiuk@gmail.com***Таміла ПЕДАН,***orcid.org/0000-0002-6855-1920*

студентка II курсу аспірантури кафедри теорії та історії мистецтва

Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури

(Київ, Україна) *pedantamila@gmail.com*

ТВОРЧИСТЬ МАЙСТРІВ ПЕТРИКІВСЬКОГО РОЗПИСУ ЯК РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність дослідження зумовлена кількома факторами. По-перше, у по всьому світові, та в Україні, зокрема, певний інтерес до виробів традиційного народного декоративного мистецтва, виконаних у техніці *hand-made*. По-друге, в умовах триваючої війни українські традиційні витвори декоративно-ужиткового мистецтва набувають особливого значення з точки зору привертання уваги світової демократичної спільноти до сучасних подій в Україні, зокрема тих, що стосуються життя людей та збереження елементів не матеріальної культурної спадщини. Сучасні події в Україні вплинули на життя та творчість художніх митців і народних майстрів, які змушені працювати в умовах війни або залишити країну для продовження своєї діяльності. По-третє, витвори народного образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва активно презентуються за кордоном як форма вияву української ментальності, свідомості, світогляду та образного візуального ряду.

Метою дослідження є джерелознавчий аналіз наукових і літературних джерел, які розкривають походження та розвиток цього унікального національного феномену, що у 2013 році отримав статус об'єкта нематеріальної культурної спадщини.

Методологія дослідження базується на принципах об'єктивності, системності, всебічності, комплексності та історико-логічному підході. Під час дослідження використовувалися такі методи: системний метод у джерелознавчому аналізі; історико-культурний метод для реконструкції етапів генези та розвитку феномену петриківського розпису; біографічний метод для висвітлення основних досягнень майстрів школи петриківського розпису. Також застосовувалися методи спеціальних історичних дисциплін, архівознавства та бібліотечної справи.

Результати дослідження включають теоретичні та практичні висновки: аналіз наукової літератури з проблематики генези і розвитку феномену «петриківський розпис» на основі вивчення джерел XIX – першої половини XX століття; теоретичний аналіз джерел з історії петриківського розпису виявив нові можливості його дослідження в сучасних історичних умовах; визначено сучасні тенденції розвитку цього національного історико-художнього та мистецько-ужиткового феномену, зокрема в галузях культурології та мистецтвознавства.

Ключові слова: петриківський розпис, наукове джерело, бібліографія, джерелознавство, історіографія.

Olga DENISYUK,

orcid.org/0000-0002-8196-8608

Candidate of Art Studies,

Associate Professor at the Department of Theory and History of Art

National Academy of Fine Arts and Architecture

(Kyiv, Ukraine) olyadenysiuk@gmail.com

Tamila PEDAN,

orcid.org/0000-0002-6855-1920

2nd year PhD student at the Department of Theory and History of Art

National Academy of Fine Arts and Architecture

(Kyiv, Ukraine) pedantamila@gmail.com

CREATIVITY OF MASTERS OF PETRYKIVKA PAINTING AS REPRESENTATION OF UKRAINIAN CULTURAL AND ARTISTIC IDENTITIES: HISTORIOGRAPHIC ASPECT

The research is relevant due to several factors. First, all over the world, and in Ukraine, in particular, there is a certain interest in products of traditional folk decorative art made in the hand-made technique. Secondly, in the conditions of the ongoing war; Ukrainian traditional works of decorative and applied art acquire special importance from the point of view of attracting the attention of the world democratic community to modern events in Ukraine, in particular those related to people's lives and the preservation of elements of non-material cultural heritage. Current events in Ukraine have affected the life and work of artists and folk craftsmen who are forced to work in war conditions or leave the country to continue their activities. Thirdly, works of folk fine and decorative applied art are actively presented abroad as a form of expression of Ukrainian mentality, consciousness, worldview and imaginative visual range.

The purpose of the research is the source-based analysis of scientific and literary sources that reveal the origin and development of this unique national phenomenon, which in 2013 received the status of an object of intangible cultural heritage.

The research methodology is based on the principles of objectivity, systematicity, comprehensiveness, complexity and historical-logical approach. The following methods were used during the research: systematic method in source analysis; a historical and cultural method for the reconstruction of the stages of the genesis and development of the phenomenon of the Petrikov painting; a biographical method for highlighting the main achievements of the masters of the school of Petrikov painting. The methods of special historical disciplines, archival science and librarianship were also used.

The results of the research include theoretical and practical conclusions: an analysis of scientific literature on the genesis and development of the phenomenon "Petrykiv painting" based on the study of sources from the XIX - the first half of the XX century; the theoretical analysis of sources from the history of the Petrikovsky painting revealed new opportunities for its research in modern historical conditions; the current trends in the development of this national historical-artistic and artistic-utilitarian phenomenon are defined, in particular in the fields of cultural studies and art history.

Key words: *Petrykiv painting, scientific source, bibliography, source studies, historiography.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження пов'язана, в першу чергу, із сучасним станом, в якому опинилася Україна, в цілому, та її культура, зокрема. Вороги руйнують об'єкти культури, вивозять та знищують артефакти, які мають велике значення для українського народу. У цих умовах нагальною потребою є посилені увага до об'єктів, які віднесені не тільки до культурної спадщини України, але й цивілізованого світу. Таким є феномен петриківського розпису.

По-друге, у цих умовах не переривається творчий процес митців і мисткинь, деякі з них змушені працювати за кордоном. При цьому, цей процес став свідченням факту просування української культури у світ демократичних країн, він певним чином сполучає українську культуру зі світовою культурною спадщиною.

По-третє, реальністю став процес творіння українськими митцями й мисткинями, народними майстрами й майстринями тощо, мистецько-ужиткових предметів, які відбивають специфіку воєнного часу. Це – і роботи, виконані в стилі hand-made, це – і сучасні напрацювання у сфері національного мистецтва – художнього та декоративно-ужиткового, особливо створені на ниві етнодизайну, який, своєю чергою, застосовує методику, розроблену у дусі петриківського розпису, певним чином трансформуючи її відносно сучасних культурно-мистецьких реалій.

Актуальною і важливою є діяльність, що в її межах сучасні культурологи і мистецтвознавці пролонговано досліджують сучасні тенденції розвитку різних стилів, жанрів і форм, які належать до сфери декоративно-ужиткового мистецтва і ремесла; цей процес стосується також і сфери петриківського розпису.

Аналіз досліджень. Одним із напрямів декоративно-ужиткових та етнографічних досліджень на теренах України став напрям, який вивчає традиційний стінопис (англ. wall painting) (на просторі українських поселень), що входить до традиції декорування побуту. Ці дослідження мали місце у 1920–1930 роках, коли вивчалася регіональна специфіка цієї народної творчості (Кржемінський, 1927; Гагенмейстер, 1927; Зарембський; Левитська, 1928; Щепотьєва, 1928; Олена Пчілка, 1929 (вона, акцентуючи на вивченні стінних розписів Поділля, відмічала їхнє поширення в інших регіонах України: на Херсонщині, у Запоріжжі, на Катеринославщині та Волині (Олена Пчілка, 1929: 179); Берченко, 1930; Мишківська, 1930. Цим сюжетом переймалися етнографи, які також вивчали особливості декору. Комплексний підхід на ниві цих досліджень сприяв розвиткові уявлень щодо традицій побудови, облаштування та оздоблення житла українців. Особливо він відмічається у роботах Миколи Сумцова (1854–1922; українського вченого, етнографа і фольклориста) (Сумцов, 1901), Василя Бабенка (1877–1955; українського вченого– археолога, автора «Етнографічних нарисів Катеринославського краю») (Бабенко, 1905), Хведіра Вовка (1847–1918; українського антрополога, етнографа, автора великої праці «Студії з української етнографії та антропології, 1928), (Вовк Хв., 1995); Вадима Щербаківського (1876–1957; українського історика, етнографа, мистецтвознавця, автора роботи «Орнаментация української хати. Рим, 1980) (Щербаківський, 1980).

Дмитро Яворницький (1855–1940) був одним із провідних дослідників в галузі відзначення самотності петриківського розпису; збирав зразки настінного малювання Катеринославщини; у 1911 та 1913 рр. організував експедицію (Яворницький, 2005); до неї він запросив художницю Є. Евенбах (1889–1981), яка робила копіювання (на папері, аквареллю) настінних розписів (Евенбах, 1979). Ці замальовки дозволяють сучасникам визначають час офіційної фіксації «петриківського розпису». Ці матеріали зберігаються у: відділі фондів та у фондовій групі «Етнографія» Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького (Евенбах, 2013), у Національному заповіднику «Софія Київська» (тут зберігаються 3 книги обліку «Настінні розписи Дніпропетровської області 1911–1935 рр. (Петриківка, Новомосковськ)» (Настінні розписи Дніпропетровської області, 1948); тут містяться 30 акварелей авторства Є. Евенбах.

Ґрунтовне дослідження стінописів Катеринославщини здійснила Євгенія Берченко (1884 [1889]–1934), українська мистецтвознавчиня,

культурологиня, колекціонерка)); опублікувала зошит «Настінне малювання українських хат та господарських будівель при них» (Берченко, 1930); описала композиційні прийоми та художньо-технічні особливості петриківського розпису (Берченко, 1930). Саме Євгенія Берченко першою ґрунтовно дослідила петриківський розпис. Є. Берченко розпочала мистецтвознавчі студії петриківського малювання на папері в середині 1920-их років (1927, 1928, 1930). Вони і дотепер є єдиним фаховим дослідженням із цієї проблеми.

Олександр Статива (1898–1965) (український мистецтвознавець, художник і педагог, засновник і перший директор художньої школи Петриківського розпису) створив багато наукових і популярних матеріалів, присвячених петриківському розпису та його майстриям (Т. Пата. Н. Білокінь, Г. Павленко, О. Пилипенко, Г. Пилипенко (Виставка українського народного мистецтва: короткий путівник..., 1936: 13).

За матеріалами українських виставок у столичних містах срср (1936 рік) та колекцій Державного музею українського мистецтва (Київ, тоді урср) був виданий альбом «Українське народне мистецтво» (1938). У фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського зберігається рукопис О. Стойкевича «Декоративні розписи народних майстрів села Петриківка» (1954); він містить дані про те, що традиція прикрашати розписами хати, речі хатнього та господарського вжитку в селах Катеринославщини (Каменське, Романково, Паньківка, Петриківка) існує ще з давніх часів (Стойкевич, 1954).

Особливу роль у дослідженні петриківського розпису відіграла Наталія Глухенька (1909–2004), українська мистецтвознавчиня і педагог, дослідниця і популяризаторка петриківського розпису, кандидатка мистецтвознавства. Вона з 1945 року присвятила себе науковій діяльності, головним напрямом якої став петриківський розпис; приділила особливу увагу старшим майстрам і майстриям петриківської школи – Тетяні Паті, Ірині Пилипенко, Надії Тимошенко, Ганні Ісаєвій, Федору Панко; також Петриківській школі декоративного живопису. Вона є видатною авторкою статей з питань українського народного декоративного мистецтва; їй належить велика роль у виданні альбомів: «Тетяна Пата» (Київ, 1975), «Петриківка» (Дніпро, 1975) («Петриківка» / Бібліотека українського мистецтва), «Федір Панко» (Київ, 1978); каталогу «Виставка Петриківського декоративного розпису» (1979 – грецькою мовою; 1981 – іспанською мовою); комплекту листівок «Федір Панко» (1986).

Трансформацію петриківського орнаменту в художніх промислах на прикладі творчості Т. Пати розкриває І. Корнієнко у матеріалі «Для щастя народного» у книзі «Народні таланти: нариси» (Корнієнко, 1959). Л. Лисенко присвятила публікацію на тему «Конференція з питань розвитку петриківського розпису» (1980) (Лисенко, 1980: 103–105) ретроспективній виставці петриківського розпису 1913–1980 років. Особливості петриківських розписів у творчості корифеїв Т. Пати та Н. Білокінь, вивчала Юлія Смолій (Смолій, 1998). У статті «Петриківське малювання: народознавча і мистецтвознавча термінологія» Ю. Смолій вивчила проблема термінології петриківського традиційного малювання (Смолій, 2002). Цю проблему також розглядали на платформі українського мовознавства Н. Левун та Ю. Рисіч (Левун, Рисіч, 2002).

У контексті розгляду народного мистецтва та народних промислів другої половини ХХ століття М. Селівачов висвітлює розвиток петриківського розпису у розділі «Народне декоративне мистецтво. Художні промисли» п'ятитомного видання «Історія української культури» (Селівачов, 2005: 1153–1231). Розвиток петриківського розпису та творчість його деяких майстрів вивчала Л. Тверська (Петриківка : альбом., 2011).

Статті авторства Л. Тверської, Ю. Смолій, Л. Чирич, В. Титаренко, А. Пікуша, В. Глущенко, М. Семесюк, у яких творчість петриківських майстрів другої половини ХХ століття постала у науковому фокусі мистецтвознавців, увійшли, зокрема, до «Енциклопедії сучасної України». Чудовим прикладом ґрунтовного опису феномену петриківського розпису є дисертаційне дослідження авторства Анастасії Чуднівцеві (1988–; майстрині петриківського розпису, мистецтвознавчині; дослідниці творчості відомих майстрів (Ф. Панка, Н. Турчин), авторки багатьох статей та інших матеріалів із цієї проблеми) (Чуднівцеві, 2019). У ньому системно досліджено еволюцію, становлення та особливості розвитку петриківського розпису в період ХХ – початку ХХІ століть; визначені зміни його стилістики з точки зору інтеграції у різні види мистецтва; схарактеризовано феномен петриківського розпису в контексті динаміки української художньої культури; встановлено значення його ролі як репрезентанта національної культури в сучасному соціокультурному просторі; охарактеризовано іманентну творчість окремих осередків за кордоном.

У наш час видано багато наукових матеріалів (статті, тези до конференцій), які розкривають різні аспекти цього прекрасного вітчизняного

художньо-декоративного феномену. Такою є стаття авторства Юлії Грінкевич (Грінкевич, 2019). Ця авторка навела приклади наукових джерел із цієї проблематики; зазначила: у другій половині ХХ ст. архітектурний напрям досліджень (петриківські розписи інтер'єрів) продовжив В. Самойлович (1961, 1989); пізніше реконструкції опублікували Т. Косміна (1986) та А. Данилюк (1993); регіональні особливості малювання Півдня України досліджував В. Малина (2006); петриківські розписи розглядав Б. Бутник-Сіверський у фундаментальних монографіях з історії українського радянського народного мистецтва (1966, 1970).

Ю. Грінкевич звернула увагу на філософсько-культурологічний підхід до феномену петриківського малювання, що був заснований Олександром Найденом (1937–; українським митцем, доктором мистецтвознавства, збирачем і дослідником витворів народної культури). У 1985 році О. Найденом захистив кандидатську дисертацію «Орнамент українського народного розпису» (оприлюднено як монографію 1989 р.), видав низку статей (1983, 1984, 1987). До лав сучасних дослідників петриківського розпису Ю. Грінкевич відносить Є. Белоусова (Белоусов, 2014), М. Касьяненка (Касьяненко, 2010), А. Молька (Молько, 2011), А. Пікуша (Пікуш, 2013). ґрунтовним є матеріал авторства Г. Сагач (Сагач, 2016). Не менше значення має матеріал від В. Муравйова (Муравйов, 2020). У статті авторства Т. Гарькавої (Гарькава, 2019) розглянуто основні методи навчання петриківського декоративного розпису. Ця авторка також зазначила, що методика викладання декоративно-прикладного мистецтва розглядали у своїх наукових працях Є. Антонович, Л. Богайчук, З. Борисюк, Р. Захарчук-Чугай (Захарчук-Чугай, Антонович, 2018), М. Кириченко, Т. Ковальчук, Ю. Легенький, Л. Паніна, М. Резніченко (Гарькава, 2019: 145). Іншими працями Тетяни Гарькавої є: (Гарькава, 2017; 2016). У роботі авторства Тетяни Гарькавої «Історичні витоки петриківського декоративного розпису» (2017) (Гарькава, 2017: 53–57) розглядаються питання петриківського розпису, розглянуті у національному та світовому контекстах; авторка акцентує увагу на історії петриківського розпису; розглядає етапи його становлення та напрями його розвитку у період Незалежності України.

Розкрити обрану тему допомагає і праця авторства Г. Євсєєвої (Євсєєва, 2013); у ній авторка пише: «... Олександр Статива... заснував у Петриківці в 1935 році перший навчальний заклад народного мистецтва, так звану «Школу декоративного малювання»... Викладачами до училища

були запрошені художники-професіонали Т. Пата та її талановита дочка Текля Кучеренко. ...відіграла...важливу роль у подальшій долі петриківського розпису...випускники цієї школи, учні Т. Пати і О. Стативи розвивали...продовжували традиції петриківського розпису ... до сьогодні – Федір Панко, Поліна Глущенко, Марфа Тимченко, Галина Соколянко, Надія Шулик, Андрій Пікуш, Валентина Михайличенко та ін. ...» (Євсєєва, 2013: 57).

Юлія Цугорка та її науковий керівник Наталія Золотарчук (Цугорка, Золотарчук, 2024) пишуть наступне: «...Сьогодні петриківський розпис широко використовується у різних сучасних графічних дизайнах, поліграфії та мистецьких практиках, таких як боді-арт, акціонізм, перформанс, геппенінг та інші. Основи його художньої мови вивчаються у закладах культури..., з його історією знайомляться ще з уроків малювання у дитячих садках та середніх школах» (Цугорка, Золотарчук, 2024: 470). Ці автори застосовують досвід інших вітчизняних дослідників (Євсєєва, 2013).

Значним досягненням українських науковців є праця: «Кара-Васильєва, Чегусова, 2005). В її основі знаходиться чітка концепція з вивчення вітчизняного декоративного мистецтва. Українські науковці розробили видатну працю: «Історія декоративного мистецтва України...», 2016). Великою подією з точки зору світового поширення феномену петриківського розпису стало прийняття їх у 2013 році до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО («Петриківка: мальовничий дивосвіт» (ПЕТРИКІВКА: мальовничий дивосвіт., 2017; «Замилувала Петриківка світ: петриківський розпис як складову українського народного малярства включено до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства» (Кощенко, 2013: 5).

Метою дослідження є розширення джерелознавчої науково-літературної бази, у якій досліджуються витoki і подальший розвиток петриківського розпису, особливо, в умовах сучасної війни і новітніх реалій на образотворчій та декоративно-ужитковій ниві.

Виклад основного матеріалу. Для визначення топографії осередків петриківського розпису були з'ясовані етапи його генези і розвитку відповідно до діяльності його дослідників (Смолій, 2011: 7). Перший етап (1901–1906 рр.) презентований відомостями від знаних етнографів: Д. Яворницький, В. Бабенко, В. Харузіна. На другому етапі (1905, 1911–1914 рр.) до збирання і опису взірців петриківського хатнього розпису прилучилися наступні митці: В. Строменко, Є. Евенбах, М. Валукінський.

На третьому етапі (1920–1930-і роки) були започатковані системні мистецтвознавчі студії (Є. Берченко); до цієї діяльності долучилися збирачі – представники музейних установ (К. Гололобова, В. Соляник, І. Шаповал) та окремі ентузіасти – представники сільської інтелігенції – О. Горбань, О. Різник-Парченко, Олександр Статива та інші.

Окрема історія – хатнє петриківське малярство та роботи на папері. Вони пройшли у своїй генезі та розвиткові наступні етапи: 1. виникнення й поширення розпису – стінопису (друга половина XIX століття); 2. затвердження і активізація петриківського стінопису; генеза малювання на папері (кінець XIX століття – 1910-і роки); 3. згасання традиції стінопису; активізація малювання на папері (1920-і роки); 4. згасання традиції хатнього малювання (1930–1941 роки).

Першу наукову статтю «Петриківський декоративний розпис, його особливості, орнаментика, художня виразність» підготувала Н. Глухенька (Глухенька, 1957: 94–102). У статті «Виставка народного орнаменту Дніпропетровщини» (Глухенька, 1957: 172–174) Н. Глухенька схарактеризувала творчість Т. Пати, Г. Ісаєвої, Є. Остроух, Ф. Панка, Я. Ключи, О. Пікуш, В. Соколенка. Н. Глухенька висвітила проблему впровадження петриківського орнаменту в різні сфери художньої промисловості. У статті «Петриковская лаковая роспись» (Глухенька, 1958). Н. Глухенька написала, що при артілі «Вільна селянка» відкрито цех підлакового розпису, який 1958 року очолив Ф. Панко; на цій ниві працювали: І. Завгородній, Г. Ісаєва, Я. Ключа, Є. Пруднікова, О. Пікуш, Н. Шулик та інші майстри декоративного розпису, які навчалися у Т. Пати. У статті «Петриківський розпис по фарфору та склу» (1958) Н. Глухенька описала процес інтеграції петриківського розпису у промислове (Глухенька, 1958). У концептуальній статті «Петриківські майстри декоративного розпису» (Глухенька, 1959) Н. Глухенька дослідила історію петриківських розписів, їхні особливості, виділила момент превалювання в них рослинного орнаменту, наявність ажурної і графічної чіткості малюнка; розповіла про розвиток петриківської традиції за радянських часів; акцентувала на появі «мальовок», нових композицій розпису на папері (букет, декоративні панно), тематики з радянською символікою. Н. Глухенька акцентувала на тому, що важливим моментом у процесі трансформації хатніх традицій розписів до модерних форм станкового характеру була школа декоративного малювання, яку заснував О. Статива (1936 рік). Цей дослідницький матеріал ґрунтувався на біографічних матеріалах майстрів Петриківки – Т. Пати,

Т. Кучеренко, В. Клименко, П. Глущенко, М. Тимченко, Г. і В. Павленко, Ф. Панка, В. Соколенка. У 1959 році Н. Глухенька підготувала статтю «Народна художниця Тетяна Пата» (Глухенька, 1959: 106–107); зробила нарис «До 50-річчя народного майстра Ганни Ісаєвої» (Глухенька, 1962: 146–147). У статті «Петриківський розпис по дереву» (1962) (Глухенька, 1962) авторка описує традиції розпису побутових виробів з дерева у Петриківці; акцентує на факті формуванні нових типів виробів у радянський час, нових принципах їхнього декору.

Певна трансформація на ниві петриківського орнаменту мала місце архітектурі післявоєнного часу; цей момент також був предметом розгляду Н. Глухенької (Глухенька, 1963: 79–81). У цей час дослідниця провела паралель між традиційними рослинними мотивами – квітами з місцевої флори, – та їхньою творчою інтерпретацією у певних фантазійних формах; авторка наголосила, що у нових прийомах, паралельно з традиційними, з'явилися інші елементи, як горох, соняшник, кукурудза. У цій публікації Н. Глухенька додала, що в с. Петриківка, майстри під керівництвом Федіра Панка розписували інтер'єри громадських споруд; у них були відображені традиційні сюжети. З цього приводу Н. Глухенька уважала петриківський орнамент найбільш прийнятним, зокрема, в оформленні дитячих закладів, кінотеатрів, готелів, кафе, архітектури малих форм (Глухенька, 1963: 81).

У 1960–1970-х роках Наталія Глухенька була потужним популяризатором «петриківки»; 30-річне дослідження цієї науковиці сприяло підготовці і захисту нею кандидатської дисертації «Застосування українського орнаменту с. Петриківки у художній промисловості» (1964). Н. Глухенька сприяла виданню у 1965 році альбому «Петриківські декоративні розписи»; у вступній статті до цього видання авторка розкрила історію села Петриківка, еволюцію стінописів, їхні особливості, визначила досягнення майстрів і майстринь у зображенні петриківського орнаменту у книжковій графіці та поліграфії тощо. У 1980-х Н. Глухенька написала низку статей, приділяючи увагу творчості художника Ф. Панка, його родині, в якій діти – Валентина, Віталій, Ліда, продовжили традиції петриківського малярства (Глухенька, 1982: 2). Авторка відзначила організаційну й творчу діяльність Ф. Панка у розвитку петриківського розпису в радянську добу, що сприяло відродженню цього виду творчості як самобутнього феномену української культури.

У 1930-их роках у Києві, москві та лєнінграді були видані публікації (путівники, каталог, аль-

бом (1936, 1937, 1938)), присвячені І Республіканській виставці українського народного мистецтва. Вони містять цінні фактографічні та ілюстративні матеріали; зокрема, тут представлена публікація авторства В. Василенка, яка вирізняється фаховою об'єктивністю. У цей час було видано низку праць (інформативного та аналітичного характеру), у яких певним чином було оцінене петриківське малярство (етнографи і архітектори: І. Безпалько, В. Федоренко-Коляда, М. Холостенко, П. Юрченко. У 1950-их роках архітектурний напрям продовжив В. Самойлович (реконструкції інтер'єрів) (1961, 1989); пізніше цим опікувалися Т. Косміна (1986) та А. Данилюк (1993).

Від 1945 року матеріали, які висвітлюють особливості петриківського хатнього малювання увійшли до складу узагальнюючих праць з історії українського мистецтва, народної образотворчої культури та орнаментики (авторські монографії М. Бабенчикова (1945), Б. Бутника-Сіверського (1966; 1970), М. Селівачова (2005; 2006); колективні дослідження (Г. Нагай, 1969; Ф. Уманцев, 1970) тощо. У 1950-их роках до узагальнення матеріалів з українського хатнього малювання доклали зусиль науковці: А. Бежкович (1954; 1957), Є. Бломквіст (1956). Пізніше цю роботу продовжила М. Струнка (1986). До вивчення регіонального аспекту малярства на Півдні України долучився В. Малина (2006). Фахові студії петриківського малювання розробляв також Н. Григораш (1958; 1967).

Презентацію петриківських розписів в історичному контексті та в їхній сучасній інтерпретації здійснив Василь Нагай (1914–1982), український радянський мистецтвознавець); прикладом його роботи є комплект листівок «Український народний декоративний розпис» (1959) (Український народний декоративний розпис: комплект листівок., 1959); у ньому подані твори В. Клименко-Жукової, В. Павленко, Г. Павленко-Черніченко, М. Тимченко, П. Глущенко, В. Соколенка, Ф. Панка, Я. Клюпи. У виданнях «Українське народне декоративне мистецтво: Різьба та розпис.., 1962» та «Українські народні декоративні розписи: альбом.., 1968) В. Нагай розмістив зразки 28-ми авторів з Київщини, Дніпропетровщини, Поділля, Кіровоградщини. Львівщини; ним було зазначено, що ці декоративні композиції відрізнялися особливим характером трактування природних форм, колоритом, манерою письма та технікою. В. Нагай відзначив, що творчість майстрів с. Петриківки (що воно вважається найбільшим центром декоративних розписів; що воно зберегло традицію завдяки виробництву під

лакових розписів та школі для підготовки молодих майстрів) представлена у збірках музеїв. Для колективної праці «Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва» В. Нагай підготував статтю «Декоративні розписи» до розділу, що охоплює другу половину ХХ століття (Нагай, 1969: 183-186).

Борис Бутник-Сіверський (1901–1983; український радянський мистецтвознавець, історик, етнограф; кандидат історичних наук, член Спілки радянських художників України) описав творчість відомих і молодих майстрів другої половини ХХ століття. У вступній статті до альбому «Марфа Тимченко» (Марфа Тимченко., 1974) він висвітлює етапи творчого становлення майстрині, особливості її індивідуального стилю. До альбому «Пелагея Глущенко» (Пелагея Глущенко, 1977) дослідник написав вступну статтю про творчий доробок майстрині. У статті «Народне мистецтво» до розділу «Декоративно-ужиткове мистецтво» колективної праці «Історія українського мистецтва» (Бутник-Сіверський, 1968) описав композиційне поєднання майстрами радянської емблематики та рослинного орнаменту. Особливо значущими вважаються його роботи: («Українське радянське народне мистецтво», 1965; 1967); «Український народний живопис: Альбом», 1967). У 1967 році світ побачило видання: «Альбом «Живопис»; із серії «Українське народне мистецтво». Б. Бутник-Сіверський пов'язував стилістику петриківського розпису з настінним селянським розписом, що він був притаманний багатьом локаціям України у період з другої половини ХІХ ст. – до 1930–1940-х років (Бутник-Сіверський, 1967: 2). У книзі «Українське радянське народне мистецтво» Б. Бутник-Сіверський розкрив сучасні йому досягнення петриківських майстрів.

Олександр Статива підготував матеріал про творчість майстрині Н. Білокінь; він зіграв роль вступної статті до видання «Майстер декоративного розпису Надія Білокінь» (1966). У ній автор розкрив історичний контекст петриківського розпису, надав характеристики його художньо-стилістичних особливостей; розкрив його композиційні прийоми.

Упродовж 1960–70-их років посилювався інтерес до життя і творчості петриківських майстринь старшої генерації; з цього приводу були надруковані нариси та тематичні «ювілейні» статті (Я. Голець, 1974; М. Селівачов, 1979). Цю роботу у 1980-і роки продовжив Л. Данченко (1982). У цей час була проведена виставка «Петриківський розпис. Джерела та сучасність» (Дніпропетровськ-Київ, 1980–1981), структурована з мате-

ріалів фондкових колекцій у Дніпропетровську та Києві. Ці матеріали були представлені у вигляді каталогу і статті авторства кураторів цієї виставки (Соловійова, Яценко, 1981–1982); також була видана публікація авторства І. Бариш-Тищенко (1980); опубліковані матеріали «круглого столу», який мав місце на сторінках журналу «Образотворче мистецтво» (1981). Також було надруковано комплект листівок, яких репродуковані зразки хатнього малярства Катеринославщини (1982). У колективній публікації «Проблеми Петриківки» (1981) автори Л. Лисенко, М. Селівачов, І. Скицюк, А. Пікуш висловили своє бачення наявних проблем у репрезентації творів майстрів Петриківки та перспективи функціонування художнього промислу. Розвиток петриківського розпису та творчість деяких майстрів вивчала Л. Тверська; ця авторка наголосила: витоки цього ремесла коріняться у мистецтві бароко в Україні (Тверська, 2011). Творчість петриківських майстрів другої половини ХХ століття була сфокусована мистецтвознавцями: зокрема до «Енциклопедії сучасної України» увійшли статті авторства Н. Глухенької, Л. Тверської, Ю. Смолій, Л. Чирич, В. Титаренко, А. Пікуша, В. Глущенко, М. Семесюк. Художній аналіз творів петриківських майстрів і майстринь, зроблених у 1960–1970-х роках, зробила О. Половна-Васильєва на базі основі приватної колекції В. Падуна та А. Пікуша (Половна-Васильєва, 2015). Т. Кара-Васильєва, аналізуючи особливості розвитку петриківського розпису, виокремила етапи, які, в свою чергу, синхронізувалися з художніми та культурними процесами в Україні; авторка зазначила: 1980-ті роки були прикметні бурхливим розвитком промислів, які одночасно з масовою продукцією створювали високохудожні твори мистецтва з урахуванням національних традицій» (Кара-Васильєва, 2006: 162); а 1990-ті були охарактеризовані в якості завершальних щодо існування художніх промислів, зокрема й у с. Петриківка (Кара-Васильєва, 2011: 285).

Петриківське малювання у другій половині ХХ – на початку ХХІ століть розвивалося у творчій парадигмі, що вона ґрунтувалася на інтеграції петриківського орнаменту в інші види художньої діяльності, його оновлені й збагаченні елементами та мотивами, що відповідали сучасному розвитку суспільства. Важливим джерелом в сенсі презентації феномену «Петриківський розпис» стали каталоги, які давали уявлення про творчість майстрів і майстринь. Також велике значення для його дослідників мають альбоми: «Центр народного мистецтва “Петриківка”» (2011) та «Петриківка» (2011).

Основним джерелом дослідження петриківського малярства є комплекс художніх пам'яток, які відображають історію селянського малярства Катеринославщини у 1910–1930-их рр. Вони нині зберігаються у колекціях Дніпровського національного історичного музею, Національного музею українського народного декоративного мистецтва (Київ), (тут представлена експозиція «Декоративний розпис»; на цій мистецькій платформі висвітлюються найкращі зразки декоративного розпису, які створені наступними майстрами і майстринями: Євмен Пшеченко, Василь Довгошия, Ганна Собачко-Шостак, Параска Власенко, Марфа Тимченко; величезна кількість імпровізацій рослинного орнаменту постають на роботах майстрів петриківського розпису).

Нажаль, оригінальні стінописи XIX–XX століть не збереглися. Проте, у вищезгаданих музейних збірках зберігаються відтворені на папері фрагменти стінописного декору; вони відносяться до 1910–1920-років (це взірці, намальовані майстринями на замовлення збирачів – колекціонерів, копійні матеріали на кшталт «кальок» та «мальовок»); також у цих збірках представлені замальовки, виконані на папері (автентичні взірці усталеного асортименту – мальовки, стьожки, лиштви, рушники тощо). Музейні описові документи містять цінні відомості про петриківський розпис (ними є: інвентарні книги, списки, наукові звіти й каталоги). Також є цінними матеріали: зроблені збирачами – колекціонерами замальовки та фотографії; рукописні матеріали (нотатки, нариси, спогади, листування) та присвячені ним наукові публікації.

У 1998 році творчий колектив і споруда «Експериментальний цех петриківського розпису» стали творчою платформою Центру народного мистецтва «Петриківка» (ним з того часу керує народний художник України Андрій Пікуш (1950-). Донині його колектив вважається творчим ядром осередку петриківського розпису; він об'єднує близько 40 провідних майстрів з Петриківки, серед них (станом на 2011 рік) працюють 25 членів НСХУ, 7 заслужених майстрів народної творчості України (Панко, архів оригіналу за 19 червня 2015; Петриківка: Альбом репродукцій, 2011).

Літературні джерела з історії петриківського розпису поділяються на декілька груп: 1. праці істориків – Д. Багалія (1920), В. Голобуцького (1961), В. Кабузана (1976); 2. статистичні відомості та географічні карти; 3. допоміжні довідкові матеріали (Іванов, 1898; Харузіна, 1905; 1914; Яворницький, 1904; Рєпін, 1886); 4. науково-популярні студії, які відносяться до 1920-их рр.;

5. відомості і нотатки про кахляні печі Катеринославщини (Глухенька, 1971; Несен, 1993).

На веб-сайті Наукової бібліотеки Київського університету культури і мистецтва (КНУКіМ) з 2015 р. розміщено Інтегрований електронний інформаційно-бібліографічний ресурс «Нематеріальна культурна спадщина України», де зберігається інформація (вкладки), зокрема, про «Петриківський розпис». Ці вкладки мають ідентичну організаційну будову і складаються із 5 розділів: довідкова інформація про історію, особливості та унікальність елементу; сучасні носії елементу (містить короткі довідки про сучасних майстрів); бібліографія видань (дисертації та автореферати, книжкові видання, каталоги та альбоми робіт майстрів, путівники по музеях) та бібліографія статей (загальні питання, персоналії, вебліографія) по кожному елементу. Тут містяться посилання на законодавче забезпечення охорони культурної спадщини (Скарби нації..., 2017).

У 2018 році працівниками Наукової бібліотеки КНУКіМ до 5-річчя внесення «Петриківського розпису» до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО було підготовлено бібліографічний покажчик «Петриківський розпис». У покажчику представлено публікації та електронні ресурси, присвячені петриківському розпису та його майстрам за 1930–2018 рр.; всього 541 опис. Покажчик складається зі вступних статей, основного розділу, довідково-допоміжного апарату. Основний розділ складається з 4 підрозділів. У першому представлені книги, альбоми, каталоги та комплекти листівок, у другому – наукові та публіцистичні статі зі збірок наукових праць, часописів та газет про петриківський розпис. Третій підрозділ містить публікації про персоналії народних майстрів; четвертий підрозділ – інформаційні ресурси Всесвітньої мережі Інтернет.

Висновки. Підсумовуючи дослідження, варто зазначити, що на сьогоднішній день з'являється дедалі більше матеріалів, які сприяють всебічному розкриттю окресленої проблематики. Систематичне дослідження феномену «Петриківський розпис» розпочалося у 1950-х роках, воно триває дотепер, активно продовжуючись дослідниками-мистецтвознавцями та небайдужими українцями. Багато зразків петриківського розпису зберігаються у Дніпрі, Києві та Запоріжжі (музеї, архіви тощо), однак в умовах воєнного стану лише деякі музеї надають можливість оглянути свої колекції для дослідження теми. Частково компенсувати зацікавленість можна шляхом перегляду виробів петриківського розпису, зафіксованих у тематичних

альбомах, у формі листівок, на фотографіях. Робота з джерелознавчого аналізу феномену «Петриківський розпис» буде продовжена з урахуванням реалій воєнного стану в Україні, а також з огляду на активне поширення традицій петриківського розпису за кордоном, де вони є візитівкою України і репрезентують її культурне надбання у всьому його різноманітті. Ця наукова проблема буде детальніше розглянута у наступних дослідженнях.

У наш час малярські традиції, включно з символікою орнаментальних елементів, передаються, оновлюються та вдосконалюються. Основи петриківського декоративного розпису викладаються у

місцевих навчальних закладах усіх рівнів – від дошкільних закладів до коледжів. Відповідно, розширюється коло науково-популярної літератури, яка охоплює цю проблематику. Окрім видань, датованих 2000-ми роками, у сучасності значного поширення набули видання, присвячені цій темі, які презентовані також в електронному форматі; вони відображають сучасні реалії презентації феномену «Петриківський розпис» за кордоном, передусім на теренах української діаспори: у США, Канаді, Австралії тощо. Це питання може стати предметом розгляду у наступних публікаціях, присвячених цій темі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берченко Є. В. Настінне малювання (Дніпропетровщина). Харків-Київ: Державне видавництво України, 1930. 44 с.
2. Бутник-Сіверський, Б. Марфа Тимченко. Київ: Мистецтво, 1974. 52 с.
3. Бутник-Сіверський, Б. Пелагея Глущенко. Київ: Мистецтво, 1977. 75 с.
4. Визнання і становлення Петриківського розпису, історія та техніка малювання (19111936). URL: <http://surl.li/aoiez> (дата звернення: 3.10.2021).
5. Гарькава, Т. Петриківський декоративний розпис. Підручник. Дніпро: Ліра, 2017. 220 с.
6. Гарькава, Тетяна. Петриківський розпис: теорія і методика. Естетика і етика педагогічної дії. 2019. Вип. 20. С.144-151.
7. Глухенька, Н. Петриківські декоративні розписи. Київ: Мистецтво, 1965. 63 с.
8. Глухенька, Н. Пата Тетяна. Київ: Мистецтво, 1973. 93 с.
9. Глухенька, Н. Петриківські розписи. Київ: Мистецтво, 1973. 104 с.
10. Глухенька, Н. Федір Панко. Київ: Мистецтво, 1978. 75 с.
11. Грінкевич Ю. Ф. Петриківський розпис від витоків до сьогодення. Мистецька освіта: методологія, теорія, практика: зб. наук. пр. : Вип. 1. [Редкол. В. П. Тименко (голова) та ін.]; Київська держ. акад. декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука. Київ : ТОВ «Юрка Любченка», 2019. 399 с. С.299-304.
12. Завершинський В. В. Постпетриківка: стильова еволюція традиційного розпису в авторській інтерпретації Олександра Опарія. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2017. №6. С.30-36. URL: <https://www.visnik.org/pdf/v2017-06-05-zavershinsky.pdf>
13. Завершинський В. Олександр Опарій: петриківські мотиви у мистецтві декоративного розпису. За ред. Н. Мархайчук. Харків: Раритети України, 2017. 168 с.
14. «Земле моя, моя Україно!» Альбом творчих робіт Ганни Самарської, частина II. Автори-упорядники: О. С. Вакуленко, О. О. Вакуленко. Київ: ТОВ «Конві принт», 2020. 200 с.
15. Євсєєва Г. П. Петриківський розпис – перлина народного мистецтва світового рівня. Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. 2013. № 11. С.55-58. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vrabria_2013_11_11
16. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю». Київ: Либідь, 2005. 280 с.
17. Лампека М. Петриківська орнаментика на київській порцеляні. Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки. 2013. Вип. 5. С. 272-279.
18. Молько А. П. Петриківський розпис. К.: Наука, 2011. 283 с.
19. Нагай В. Г. Українські народні декоративні розписи: альбом. Київ: Мистецтво, 1968. 54 с.
20. Петриківський розпис. Джерела. Комплект листівок. Київ, Мистецтво, 1982.
21. Петриківський розпис. Комплект листівок. Дніпропетровськ, Дніпрокнига, 1992.
22. Петриківський розпис: історія, особливості техніки : веб-сайт. URL: <http://ligamasterov.com/note/37/Petrikovskaaya-rospis-istoriya-osobennosti-tehniki/> (дата звернення: 29.04.2020).
23. Петриківка: Альбом. Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2011. 232 с.
24. Петриківський декоративний розпис. Каталог приватної колекції Наталії Тігіпко. Упорядник: Людмила Тверська; фотограф Віктор Маханьков. Київ: АДФУ-Україна, 2012. 283 с.
25. Петриківський розпис. Каталог творів П. М. Павленко, І. У. Пилипенко, Н. А. Білокінь з приватних колекцій В. М. Падуна та А. А. Пікуша. Дніпропетровськ, 2014. 46 с.
26. Петриківський розпис: Книга-альбом. Упорядник: О. І. Шестакова. Київ: Мистецтво, 2015 (2016). 240 с.
27. Пікуш А. А. Петриківський розпис (короткий нарис з історії петриківського розпису). Петриківка, 2013. Наук.-ділов. архів ДНІМ. Поточні справи, 2013.
28. Скарби нації [Електронний ресурс]: лонгвід. Підгот. Олена Скаченко; технічна підтримка Євгена Дорошенка. Наук. б-ка Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Електрон. текст. і граф. дані. Київ, 2017. Режим доступу: <http://skarbi-natsiyi.tilda.ws>, вільний. Назва з титул. екрана. Дата публ.: 10.04.2017. Створено на сервісі Tilda. Укр. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/proekt-skarbi-nacii/>

29. Смолій Ю. О. Хатнє малювання Петриківки: друга половина XIX-перша половина XX стт. (витоки, еволюція, художні особливості): автореферат ... кандидата мистецтвознавства. К., 2011. 15 с.
30. Статива, О. Надія Білокінь. Київ: Мистецтво, 1966. 12 с.
31. Тимченко, Марфа. Комплект листівок. Київ, Мистецтво, 1980.
32. Тимченко, Марфа. Альбом-каталог. Автор-упорядник: Є. Шевченко. Київ: Народні джерела, 2007. 152 с.
33. Художні промисли України. Укладач: Н. М. Кисельова. Київ: Мистецтво, 1979. 256 с.
34. Чуднівєць А. С. Петриківський розпис як феномен української художньої культури: дисертація... канд. мистецтвознавства. К., 2019. 280 с.
35. Шестакова О. І. Петриківський розпис. Джерела. Київ: Мистецтво, 2018. 80 с.

REFERENCES

1. Berchenko Ye.V. (1930) Nastinne maliuvannia (Dnipropetrovshchyna). [Wall painting (Dnipropetrovsk region)]. Kharkiv-Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo Ukrainy, 1930. 44. [in Ukrainian].
2. Butnyk-Siverskyi B. (1974) Marfa Tymchenko. [Marfa Timchenko]. Kyiv: Mystetstvo, 52. [in Ukrainian].
3. Butnyk-Siverskyi B. (1977) Pelaheia Hlushchenko. [Pelageya Hlushchenko]. Kyiv: Mystetstvo, 75. [in Ukrainian].
4. Vyznannia i stanovlennia Petrykivskoho rozplysu, istoriia ta tekhnika maliuvannia (1911-1936). [Recognition and formation of Petrykiv painting, history and painting technique (1911-1936)]. URL: <http://surl.li/aoiez> (data zvernennia: 3.10.2021). [in Ukrainian].
5. Harkava T. (2017) Petrykivskiyi dekoratyvnyi rozplys. Pidruchnyk. [Petrikovsky decorative painting. Textbook]. Dnipro: Lira, 220. [in Ukrainian].
6. Harkava T. (2019) Petrykivskiyi rozplys: teoriia i metodyka. [Petrykiv painting: theory and technique]. Estetyka i etyka pedahohichnoi dii. 20. 144-151. [in Ukrainian].
7. Hlukhenka N. (1965) Petrykivski dekoratyvni rozplysy. [Petrykiv decorative paintings]. Kyiv: Mystetstvo, 63. [in Ukrainian].
8. Hlukhenka N. (1973) Pata Tetiana. [Пара Тетяна]. Kyiv: Mystetstvo, 93. [in Ukrainian].
9. Hlukhenka N. (1973) Petrykivski rozplysy. [Petrykiv paintings]. Kyiv: Mystetstvo, 104. [in Ukrainian].
10. Hlukhenka N. (1978) Fedir Panko. [Fedir Panko]. Kyiv: Mystetstvo, 75. [in Ukrainian].
11. Hrinkevych Yu. F. (2019) Petrykivskiyi rozplys vid vytykiv do sohodennia. [Petrikovsky painting from its origins to the present]. Mystetska osvita: metodolohiia, teoriia, praktyka: zb. nauk. pr.: Vyp. 1. [Redkol. V. P. Tymenko (holova) ta in.]; Kyivska derzh. akad. dekoratyvno-prykladnoho mystetstva i dyzainu im. M. Boichuka. Kyiv: TOV «Iurka Liubchenka», 399. 299-304. [in Ukrainian].
12. Zavershynskiy V. V. (2017) Postpetrykivka: stylova evoliutsiia tradytsiinoho rozplysu v avtorskii interpretatsii Oleksandra Opariia. [Post-Petrykivka: stylistic evolution of traditional painting in the author's interpretation of Oleksandr Oparii]. Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv. 30-36. URL: <https://www.visnik.org/pdf/v2017-06-05-zavershinsky.pdf> [in Ukrainian].
13. Zavershynskiy V. (2017) Oleksandr Oparii: petrykivski motyvy u mystetstvi dekoratyvnoho rozplysu. [Oleksandr Oparii: Petryki motifs in the art of decorative painting]. Za red. N. Markhaichuk. Kharkiv: Rarytety Ukrainy, 168 [in Ukrainian].
14. «Zemle moia, moia Ukraino!» Albom tvorchykh robit Hanny Samarskoi, chastyna II. (2020) [“My land, my Ukraine!” Album of creative works of Anna Samarska, part II]. Avtory-uporiadnyky: O. S. Vakulenko, O. O. Vakulenko. Kyiv: TOV «Konvi prynt», 200. [in Ukrainian].
15. Ievsieieva H. P. (2013) Petrykivskiyi rozplys – perlyna narodnoho mystetstva svitovoho rivnia. [Petrykiv painting is a pearl of world-class folk art]. Visnyk Prydniprovskoi derzhavnoi akademii budivnytstva ta arkhitektury. № 11. 55-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vpabia_2013_11_11 [in Ukrainian].
16. Kara-Vasyliieva T., Chehusova Z. (2005) Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy XX stolittia. U poshukakh «velykoho stylu». [Decorative art of Ukraine of the 20th century. In search of “big style”]. Kyiv: Lybid, 280. [in Ukrainian].
17. Lampeka M. (2013) Petrykivska ornamenteika na kyivskii portseliani. [Petrykiv ornaments on Kyiv porcelain]. Aktualni problemy mystetskoï praktyky i mystetstvovnavchoï nauky. 5.272-279. [in Ukrainian].
18. Molko A. P. (2011) Petrykivskiyi rozplys. [Petrykiv painting]. K.: Nauka, 283. [in Ukrainian].
19. Nahai V. H. (1968) Ukrainski narodni dekoratyvni rozplysy: albom. [Ukrainian folk decorative paintings: an album]. Kyiv: Mystetstvo, 54 [in Ukrainian].
20. Petrykivskiyi rozplys. Dzherela. Komplekt lystivok. (1982) [Petrykiv painting. Sources. A set of postcards]. Kyiv: Mystetstvo. [in Ukrainian].
21. Petrykivskiyi rozplys. Komplekt lystivok. (1992) [Petrykiv painting. A set of postcards] Dnipropetrovsk, Dniproknyha. [in Ukrainian].
22. Petrykivskiyi rozplys: istoriia, osoblyvosti tekhniky: veb-sait. [Petrykiv painting: history, technical features: website]. URL: <http://ligamasterov.com/note/37/Petrykivskaya-rospis-istoriya-osobnosti-tehniki/> (data zvernennia: 29.04.2020). [in Ukrainian].
23. Petrykivka: Albom. (2011) [Petrykivka: Album]. Dnipropetrovsk: Dniproknyha. 232. [in Ukrainian].
24. Petrykivskiyi dekoratyvnyi rozplys. Katalog pryvatnoi kolektsii Natalii Tihipko. (2012) [Petrykiv decorative painting. Catalog of Natalia Tihipko's private collection]. Uporiadnyk: Liudmyla Tverska; fotohraf Viktor Makhankov. Kyiv: ADEF-Ukraina, 283. [in Ukrainian].

25. Petrykivskyi rozpyys. Kataloh tvoriv P. M. Pavlenko, I. U. Pylypenko, N. A. Bilokin z pryvatnykh kolektsii V. M. Paduna ta A. A. Pikusha. (2014) [Petrykiv painting. Catalog of works by P. M. Pavlenko, I. U. Pylypenko, N. A. Bilokin from the private collections of V. M. Padun and A. A. Pikusha]. Dnipropetrovsk, 46. [in Ukrainian].
26. Petrykivskyi rozpyys: Knyha-albom. (2015) [Petrykiv painting: Book-album]. Uporiadnyk: O. I. Shestakova. Kyiv: Mystetstvo, 240. [in Ukrainian].
27. Pikush A. A. Petrykivskyi rozpyys (korotkyi narys z istorii petrykivskoho rozpyysu). (2013) [Petrykiv painting (a short essay on the history of Petrykiv painting)]. Petrykivka, Nauk. - dilov. arkhiv DNIM. Potochni spravy. [in Ukrainian].
28. Skarby natsii [Elektronnyi resurs]: lonhrid. [Treasures of the nation [Electronic resource]: longread]. Pidhot. Olena Skachenko; tekhnichna pidtrymka Yevhena Doroshenka Nauk. b-ka Kyiv. nats. un-t kultury i mystetstv. Elektron. tekst. i hraf. dani. Kyiv, 2017. Rezhym dostupu: <http://skarbi-natsiyi.tilda.ws>, vilnyi. Nazva z tytul. ekrana. Data publ.: 10.04.2017. Stvoreno na servisi Tilda. Ukr. URL: <http://lib.knukim.edu.ua/proekti-biblioteki/proekt-skarbi-nacii/> [in Ukrainian].
29. Smolii Yu. O. (2011) Khatnie maliuvannia Petrykivky: druha polovyna KhIKh-persha polovyna KhKh stt. (vytoky, evoliutsiia, khudozhni osoblyvosti). [Petrykivka home painting: the second half of the 19th and the first half of the 20th centuries. (origins, evolution, artistic features)]: avtoreferat ... kandydata mystetstvoznavstva. K., 15. [in Ukrainian].
30. Statyva O. (1966) Nadiia Bilokin. [Nadiya Bilokin]. Kyiv: Mystetstvo, 1966. 12 s. [in Ukrainian].
31. Tymchenko Marfa. Komplekt lystivok. (1980) [Tymchenko, Marfa. A set of postcards]. Kyiv, Mystetstvo. [in Ukrainian].
32. Tymchenko Marfa. Albom-kataloh. (2007) [Tymchenko Marfa. Catalog album]. Avtor-uporiadnyk: Ye. Shevchenko. Kyiv: Narodni dzherela, 152. [in Ukrainian].
33. Khudozhni promysly Ukrainy. (1979) [Artistic crafts of Ukraine]. Ukladach: N. M. Kyselova. Kyiv: Mystetstvo, 256. [in Ukrainian].
34. Chudnivets A. S. (2019) Petrykivskyi rozpyys yak fenomen ukraïnskoï khudozhnoi kultury. [Петриківський розпис як феномен української художньої культури]: dysertatsiia...kand. mystetstvoznavstva. K., 2019. 280. [in Ukrainian].
35. Shestakova O. I. (2018) Petrykivskyi rozpyys. Dzherela. [Petrykiv painting. Sources]. Kyiv: Mystetstvo, 80. [in Ukrainian].